

getirdi. Cengiz yasaları bu kurultay sonucunda ilk taslağına kavuştu, ilerideki Moğol devletlerinin temeli de atıldı.

Cengiz Han'ın ölümünden sonra küçük oğlu Tuluy yeni kağanın seçimine kadar saltanat nâibliği yaptı (1227-1229). 1229 ilkbaharında Kerülen ırmağı kenarında toplanan kurultayda Cengiz Han'ın vasiyeti doğrultusunda üçüncü oğlu Ögedey büyük han seçildi. Ögedey daha sonra merkezini Karakorum'a (günümüzde Harhorin) nakledince imparatorluğun merkezi bu bölge oldu. Buranın 50 km. kuzeyinde eskiden Göktürkler'in merkezi, 48-50 km. kuzeybatısında ise Uygurlar'ın merkezi Karabalasagun bulunuyordu. 1234'te Karakorum'da bir şehir inşa edildi ve kurultayların merkezi de burası oldu. Ögedey 1236'da kurultayı ikinci defa çağırdı. Emlâk ve gelir vergisi gibi malî konularda girişimlerde bulundu. Doğu Avrupa seferi kararı da bu kurultayda alındı. Ögedey Han'ın 11 Aralık 1241'de ölümü üzerine nâiblik dul eşi Töregene (Turakina) Hatun'a geçti. Töregene 1246'ya kadar iktidarı elinde tutarak oğlu Güyük'ü han seçilmek istiyordu. Bu sebeple hanın seçileceği kurultayı geciktirdi. Bu arada Güyük'ün Avrupa seferinden dönüşü onu rahatlatı. Bu defa da Cengiz Han'ın torunu Batu Han onun seçimini önlemek için kurultayı geciktirmeye çalıştı. Kurultay 1246 ilkbaharı ve yazında Karakorum'dan uzak olmayan Orhon ırmağının Kökenor (Gök Göl) yakınında toplandı. "Sıra-ordo" denilen çadırlardan bir şehir kuruldu. Batu Han'ın dışında Cengiz ailesinden gelen bütün beyler, eyalet valileri, tâbi krallar hazır bulundu. Mâverâünnehir Valisi Mesud Yalavaç, İran Valisi Argun, Rus Knezi Yaroslav, Gürcü tahtının iki vârisi, Kilikya Ermeni kralının kardeşi, Türkiye Selçuklu Sultanı IV. Kılıçarslan, Kirman, Fars ve Musul atabeglerinin elçileri, hatta Bağdat halifesinin temsilcisi vardı. Töregene Hatun'un isteğine uygun olarak kurultay Ögedey'in oğlu Güyük'ü kağan seçti ve 24 Ağustos 1246 tarihinde Güyük tahta oturdu. Tören esnasında Moğol beyleri borklerini çıkarıp kemerlerini çözmüş, Güyük'ü altından bir taht üzerine oturtmuştu. Kurultaya katılanlar, sayısı 2000'i bulan beyaz çadırlara yerleşmişti. Kurultay üyeleri dokuz defa yere kapanarak ye ni hükümdara saygılarını bildirmiş, ovaya yayılmış olan kalabalık, tâbi hükümdarlar, yabancı elçiler aynı zamanda yüzleri yere gelecek şekilde eğilmişti.

Güyük'ün iki yıl süren saltanatı 1248'de ölümüyle sonra erdi. Dul eşi Oğul Kaymış nâibliği devraldı. Onun kendi oğulları-

nı başa geçirme düşüncesi Batu Han'ın ağırlığını koyması üzerine gerçekleşmedi. Batu Han'ın teklifiyle kurultay 1250'de Isık Göl'ün kuzeyinde Alakmak adlı yerde toplandı ve Cengiz'in küçük oğlu Tuluy'un oğlu Môngke'yi (Mengü) han seçti. Bu kurultayı protesto eden Ögedey ve Çağatay'ın temsilcileri gelmemiş ya da seçim sonucu belli olunca Alakmak'ı terketmiş, kurultayın merkeze uzak yerde toplanmasını ileri sürerek yeni kağanı onaylamadıklarını bildirmişlerdi. Bunun üzerine Batu Han, Kerülen-Onon ırmakları üzerinde yeni bir kurultay toplanmasını teklif ettiyse de bu pek itibar görmedi. Batu'nun kardeşi Berke, Kerülen ırmağı üzerine Ködege-aral adlı yerde bir kurultay daha topladı, Môngke'yi yeniden büyük kağan seçti. Bu kurultayla büyük kağanlık artık kesin bir şekilde Tuluy'un oğullarının eline geçmiş oldu. Môngke 1256'da tekrar bir kurultay daha toplayarak doğuya doğru yeni savaş kararları aldı. Môngke'nin 1259'da ölümünden sonra kardeşleri Arık Böke ile Kubilay arasında taht mücadelesi ve uzun süren savaşlar meydana geldi. Karakorum'u elinde tutan Arık Böke'ye karşı hücumu geçen Kubilay, ordusunu Wuch'ang'dan kuzeye getirerek K'ai-ping'de Shang-tu adlı yerde 4 Haziran 1260 tarihinde kendi taraftarlarına kendini büyük kağan ilân ettirdi. Bu olayla birlikte Moğol geleneğine göre büyük kurultayları toplayıp büyük kağanı seçmek tarihe karıştı. 1250'de Môngke'nin büyük kağan seçimi için bir araya gelmesi gerçek anlamda son kurultay olmuştur denebilir.

Kurultay kelimesi, Osmanlı kaynakları içinde Yazıcızâde Ali'nin İbn Bîbî'den yaptığı *Selçuknâme* tercümesinde geçer. İbn Bîbî'nin asıl metnine Yazıcızâde'nin eklediği kısımda Oğuz boylarının töre gereği büyük kurultay toplayarak Osman Bey'i han seçtikleri belirtilir (*Selçuknâme*, vr. 424^a). Bu durum, Osmanlı Beyliği'nin Türkmen ve Moğollar arasındaki meşrû yerine işaret etme amacını taşır. Bunun dışında kelimeye diğer Osmanlı kaynaklarında nâdiren rastlanır. Daha sonra Cumhuriyet döneminde yeniden kullanılmaya başlandı. Mustafa Kemal'in önderliğinde 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tedkik Cemiyeti kurulduktan sonra dil için yetkili kimselerin ve halkın katılacağı geniş ölçüde bir kurultayın toplanması kararlaştırıldı. 26 Eylül 1932'de Dolmabahçe Sarayı'nda I. Türk Dili Kurultayı açıldı. Bu kurultaya Atatürk, Bakanlar Kurulu üyeleri, milletvekilleri, üniversite öğretim üyeleri, öğretmenler, yazarlar, dil severler ve halk temsilcileri

katıldı. Daha sonra dil kurultayları sürekli düzenlenmeye devam etmiştir. Bu kurultaylara kongre de denilmektedir.

1917 Ekim Devrimi'nden sonra Hârizm Halk Sovyet Cumhuriyeti'nde ve Buhara Halk Sovyet Cumhuriyeti'nde ülkeyi idare eden yüksek organ kurultay adıyla adlandırıldı. Hârizm Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin 23 Ekim 1923'teki dördüncü kurultayında kabul edilen anayasasında hükümetin üst organı kurultay olarak belirlendi. Burada kurultay ilçe sovyet kongrelerinin vekillerinden meydana geliyordu ve kurultay yılda bir defa toplanıyordu. 1924'te Orta Asya'da Özbek, Türkmen ve Tacik Sovyet cumhuriyetleri kurulduktan sonra kurultay kelimesi kullanımdan kalkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

- Divânü Lugâti't-Türk Tercümesi*, I, 522; III, 141; Doerfer, *TMEN*, I, 435-436; F. D. Lessing, *Moğolca-Türkçe Sözlük* (trc. Günay Karaağaç), Ankara 2003, II, 1523-1524; Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara 2007, I, 577; Kazak Edebi Tilinin Sözdüğü, Almatı 2011, s. 433-434; Yûsuf Has Hâcib, *Kutadgu Billig* (haz. Reşid Rahmeti Arat), Ankara 1947, I, 249, 531; Yazıcızâde Ali, *Selçuknâme: İndeksli Tıpkıbasım* (haz. Abdullâh Bakır), Ankara 2014, vr. 424^a; *Moğolların Gizli Tarihi* (trc. Ahmet Temir), Ankara 1986, s. 125 vd., 187 vd.; *Oğuz Kağan Destanı* (haz. Reşid Rahmeti Arat), İstanbul 1936, s. 89 vd.; Spuler, *İran Moğolları*, s. 44, 49, 51, 59, 75, 207, 281, 334; R. Grousset, *Bozkır İmparatorluğu* (trc. M. Reşat Uzman), İstanbul 1980, s. 215-313; İbrahim Kafesoğlu, "Eski Türklerde Devlet Meclisi (Toy)", *Birinci Millî Türkoloji Kongresi: 6-9 Şubat 1978, Tebliğler*, İstanbul 1980, s. 205-209; a.mlf., *Türk Millî Kültürü*, İstanbul 1996, s. 246-251; V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan* (haz. Hakkı Dursun Yıldız), İstanbul 1981, s. 485, 594, 611, 632; B. Y. Vladimirtsov, *Moğolların İçtimai Teşkilatı* (trc. Abdülkadir İnan), Ankara 1987, s. 122, 150, 173; D. Christian, *A History of Russia, Central Asia and Mongolia*, Oxford 1988, s. 387; Abdülkadir Donuk, *Eski Türk Devletlerinde İdarî-Askerî Ünvan ve Terimler*, İstanbul 1988, s. 85; J. Paul Roux, *Orta Asya: Tarih ve Uygarlık* (trc. Lale Arslan), İstanbul 2001, s. 295-323; P. Pelliot, "Chrétiens d'Asie centrale et d'extrême-orient", *T'oung Pao*, XV, Leiden 1914, s. 623-644; J. A. Boyle, "Kurultay", *EP* (İng.), V, 498; "Kurultay", *Kazak Sovyet Ensiklopediası*, Almaata 1975, VII, 52; Osman Gazi Özgüdenli, "Moğollar", *DİA*, XXX, 225 vd.

AHMET TAŞAĞUL

KUŞÇU, M. Kemal

(1902-1968)

Dinî eserler mütercimi, subay.

İstanbul'da İmrahor semtinde doğdu. Babası aslen Isparta'nın Bürcüz köyünden askerî tabip ve Mevlevî tarikatı müntesibi İsmâil Bey, annesi İmrahor Sünbülî Tekke-

si şeyhi Vahyî Efendi'nin kız kardeşinin kızı Hasene Necmiye Hanım'dır. İlk eğitimini çocukluğunun geçtiği tekke çevresinde aldı. Koca Mustafa Paşa Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra girdiği Kuleli Askerî Lisesi'nden 2 Şubat 1918 tarihinde mezun oldu ve mülâzım rütbesiyle Otomobil Taburu'nda göreve başladı. Mühendishâne-yi Hümâ-yun'da çalıştı, ancak I. Dünya Savaşı, Mütareke ve Millî Mücadele yılları sebebiyle kesintiye uğrayan mühendislik tahsiline Fen ve Tatbikat Mektebi'nde devam etti, imtihanı kazanarak gittiği Paris'te İstihkam Okulu'nda öğrenimini tamamladı (1918-1921). 15 Şubat 1921'de Anadolu'ya geçerek Sivas'ta Millî Mücadele'ye katıldı. İstanbul'la irtibatı sağlamak üzere Erkân-ı Harbiyye-yi Umûmiyye'ye bağlı olarak kurulan gizli Askerî Polis Teşkilâtı'nın faaliyetlerine iştirak etti. 9 Eylül 1922'de İzmir'e giren ilk süvari birliklerinin içinde yer aldı. 1946'da albay oldu. Ayrıca Fen Mektebi'nde istihkâm ve tahkimat dersleri okuttu, 1 Ağustos 1949'da İstihkâm Okulu başöğretmenliğine getirildi.

1 Temmuz 1950'de tayin edildiği Genelkurmay İstihkâm Dairesi Tahkimat Engelleme ve Yol İşleri Grup Başkanlığı'ndan 11 Ekim 1952 tarihinde kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Emeklilik yıllarını tercüme ve telif çalışmalarıyla geçirdi. Meryem Cemile'den yaptığı tercümedeki bazı ifadelerin laikliğe aykırı olduğu gerekçesiyle hakkın-

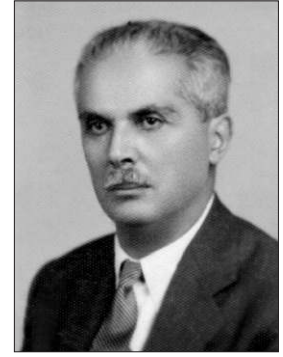
da açılan davanın süreci tamamlanmadan ramazan ayının ilk günü akşamı (22 Kasım 1968) İstanbul'da Yeşilköy semtindeki evinde geçirdiği bir kalp krizi sonucu vefat etti, ertesi gün cenaze namazı Aksaray Vâlide Camii'nde kılındıktan sonra Kozlu Mezarlığı'nda defnedildi. İstiklâl Madalyası sahibiydi.

Dile kabiliyetli ve okumaya yazmaya meraklı olan Kuşçu gençliğinde biraz Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmişti. Daha sonra gönderildiği Paris'te Fransızca'sını geliştirmiş, ayrıca İngilizce öğrenmiştir. Bu sırada tuttuğu günlükleri Fransızca'dır. Emeklilik yıllarında Arapça'ya yeniden eğilmiş, Muhammed Hamîdullah'ın Urdu dilindeki eserlerini Türkçe'ye çevirmek için Urduca öğrenmiştir. İlim Yayma Cemiyeti'nde görev almış, cemiyet bünyesinde üniversite ve İmam-Hatip Okulu talebelerine özellikle İngilizce dersleri vermiştir.

İmrâhor Tekkesi yöresinde yetişmiş bir asker olarak dindar, mücadeleci ve disiplinliydi. Emekli olmadan önce Nakşî şeyhi Abdülaziz Bekkine'nin çevresine dahil olmuş, burada muhafazakâr ve mütedeyyin birçok aydınla tanışmış, hayatının sonuna kadar bunlarla münasebetlerini sürdürmüştür. Yakınlarının anlattığına göre olumsuz dinî politikalar ve ihmaller karşısında pasif fakat ısrarlı direnişten yana idi. Bu tavrı emeklilik sonrasında yürüttüğü yoğun tercüme faaliyetlerinin, gazete ve dergi yazılarının, İslâmiyet'i, İslâm dünyasını ve Türk geleneklerini ısrarla savunmasının kaynağı gibi görünmektedir. Kemal Kuşçu'nun tercüme ettiği dinî eserler, dilinin ve üslûbunun güzelliğiyle diğer tercüme arasında kendini hemen belli eden bir seviye göstermektedir. Özellikle aralarında şahsî dostlukların kurulduğu Muhammed Hamîdullah'ın eserlerinin Türkçe'ye kazandırılmasında gösterdiği çaba ve başarı anılmaya değer niteliktedir.

Kemal Kuşçu, dindar zümre içinde yabancı dil bilenlerin ve yabancı basını takip edenlerin çok sınırlı olduğu bir dönemde Avrupa basını, Hindistan ve Pakistan gazete ve dergilerini Türkiye'nin İslâm dünyası ile ilişkileri, İslâm'ın uyanışı, yeni dinî hareketler ve millî kültür merkezli olarak takip etmiş, Türk basınında çıkan İslâm aleyhtarı yazılara cevap vermiştir. Bugüne intikal eden evrakı arasında yayımlanmış bu türden birçok yazı ve tercümesi bulunmaktadır.

Çevirileri: Muhammed Hamîdullah'tan yaptığı çeviriler: *Hukuk İlmine İslâmın Mühim Yardımları* (İstanbul 1958); *İslâma Giriş (Introduction to Islam)*'in çe-

M. Kemal Kuşçu

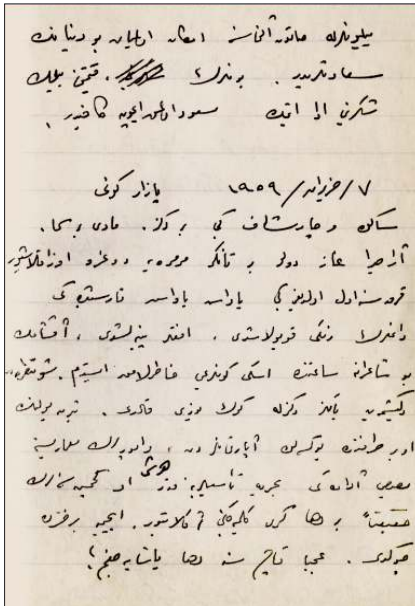
virisi, İstanbul 1961); *İslâm'da Devlet İdaresi (The Muslim Conduct of State)*'in çevirisi, İstanbul 1963); *İmam-ı Azam ve Eseri* (İstanbul 1963); *İslâm Fıkhı ve Roma Hukuku* (İstanbul 1964); *Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahîfe-i Hemmam İbn Münebbih (Hemmâm b. Münebbih eş-Şahîfetü's-Şahîha* tercümesi, İstanbul 1967); *İslâm Hukuku Etüdleri (İslâmın Hukuk İlmine Yardımları, İslâm Fıkhı ve Roma Hukuku, İmam-ı Azam ve Eseri* başlıklı tercümelerin birlikte baskısı, İstanbul 1984). Diğer çevirileri: *Din Niçin Lâzımdır?* (Seyyid Zaferü'l-Hasan'dan, İstanbul 1960); *İslâmın Prensipleri* (Muhammed Abdülalîm Sıddîkî el-Kâdirî'den, İstanbul 1960); *Hakîkî Saadet Yolu* (Muhammed Abdülalîm Sıddîkî el-Kâdirî'den, İstanbul 1961 [?]); *Komünizme Karşı İslâm* (Muhammed Fazlurrahman Ansarî'den, İstanbul 1961); *Batı Materyalizmi Karşısında İslâm* (Meryem Cemile'den, I-II, İstanbul 1962, 1965, 1967, 1976; ikinci cilt *Garb Materyalizmi Karşısında İslâm* adıyla); *İslâmda Siyasî Düşünce ve İdare Üzerine Araştırmalar* (Harun Han Şirvanî'den, İstanbul 1965); *İlimden Felsefeden Dine* (M. Fazlurrahman Ansarî'den, İstanbul 1967).

Ayrıca bazı yazı ve tercümeleleri *İslâm, Türk Düşüncesi, Sebülürreşad, İslâmın İlk Emri Oku, Tohum, Fetih, Hilâl, Sönmez, Yeni İstiklâl* ve *Havadis* gibi dergi ve gazetelerde yayımlanmış, bir kısım yazılarında Ali Murad, Hüdayi Sertdemir, Nidai Özdemir takma adlarını kullanmıştır. Kemal Kuşçu'nun biri Fransızca olmak üzere üç defter halindeki Fransızca günlükleri, Muhammed Hamîdullah başta olmak üzere yayıncılar, gazete ve dergi yöneticileriyle mektuplaşmaları ve fotoğraflarıyla bazı özel evrakı çocuklarındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Millî Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğü'ndeki personel dosyasından gönderilen 23.07.2014 tarihli özet; oğlu Münir Kuşçu ve kızı Reşide Atilla

M. Kemal Kuşçu'nun el yazısı

nezdindeki hususi evrakı; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, s. XVIII; İ. Semahaddin Cem, "Hayat Ağacından Düşen Yaprak", *Yeşilay*, sy. 421, İstanbul 1968, s. 20 (aynı yazı *İslâmın İlk Emri Oku* dergisinde de yayımlanmıştır [VIII/84, İstanbul 1969, s. 13]); "Kemal Kuşçu", a.e., sy. 421 (1968), s. 21; İsmail Kara, "Dini Düşünce Tarihimiz Açısından Hamidullah'ın Eserlerinin Türkçeye / Türkiye'ye İntikali ve Tesirleri", *Kutadgubilig*, sy. 9, İstanbul 2006, s. 235-272; Mustafa Balcıoğlu, "Millî Mücadele Sırasında Merkezî Anadolu'da Askerî Polis Teşkilatı", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, sy. 52, İstanbul 1991, s. 53-56.

İSMAİL KARA

KUTBÜDDİN-i İŞKEVERİ

(bk. İŞKEVERİ).

KUTLUAY, Yaşar

(1931-1969)

İslâm ve yahudi mezhepleri üzerine çalışmalarıyla tanınan ilâhiyatçı.

18 Şubat 1931'de Mersin'in Silifke ilçesinde doğdu. En az üç asırdan beri burada oturan Türkmen kökenli tanınmış bir aileye mensuptur. İlk ve orta okulu Silifke ve İçel'de, liseyi Ankara'da okudu. 1949'da açıldığında kaydolduğu Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 1953'te birincilikle mezun oldu. Ankara İmam-Hatip Lisesi'nde on ay kadar öğretmenlik yaptıktan sonra 1954'te mezunu olduğu fakültede Yusuf Ziya Yörükân'ın başında bulunduğu İslâm Mezhepleri Tarihi Kürsüsü'nde asistan olarak göreve başladı. 1958'de "İslâmiyet'te İtikadî Mezheplerin Doğuşu" başlıklı teziyle doktorasını tamamladı.

Şubat 1959'da Arap dili ve edebiyatı üzerine ihtisas yapmak için bir yıl süreyle Bağdat'a gitti. Dönemin Türk hükümeti Musul bölgesinde tampon bir Türk devleti kurmak istiyordu. Irak ordusunda görev yapan Türk asıllı albay Nazmi Tabakçalı bu amaçla emrindeki askerlerle Irak hükümetine karşı bir darbe yapmayı planlamıştı. Bunu haber alan Irak hükümeti albayı ve emrindeki askerleri öldürdü. Olayın ardından Irak'taki gelişmelerin aslını öğrenmek isteyen Türk hükümeti güvenilir bir kişi olarak Yaşar Kutluay ile temas kurdu. Kutluay, Irak'ta edindiği üst düzeyde dostları sayesinde Türk hükümetine önemli bilgiler ulaştırdı; ancak bu husus anlaşılınca Haziran 1959'da Türkiye'ye dönmek zorunda kaldı.

1960-1961 yıllarında Hüseyin Atay'la birlikte Kur'an-ı Kerim meâli hazırladı. 1961'de İbrânice öğrenmek için gittiği Kudüs İbrânî Üniversitesi'nde İbrânice

Yaşar
Kutluay

öğreniminin yanı sıra Yahudilik üzerine araştırmalarda bulundu. 1964'te "İslâm Mezhepleri ile Yahudi Mezhepleri ve Mukayeseleri" adlı tez çalışmasıyla doçent oldu. Aynı yıl Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'nde İslâm dini ve mezhepleri tarihi öğretmenliğine tayin edildi. Aralık 1966'da bilimsel araştırmalar yapmak amacıyla bir yıl süreyle İngiltere'ye gitti. Burada kendi çalışmaları dışında, dillerini ve geleneklerini unutmaya başlamış olan Kıbrıslı Türkler'in millî bilincini uyandırmak gayesiyle çeşitli faaliyetlerde bulundu. Aynı dönemde siyonizm konusuyla da ilgilenen Kutluay, bir yahudi devleti kurma fikrini ortaya atan siyonist lideri Theodor Herzl'in (ö. 1904) hâtıratını okudu. Türkiye'ye dönünce hâtıratın Osmanlı Türkiyesi'yle ilgili bölümlerini Türkçe'ye çevirerek *Siyonizm ve Türkiye* adıyla yayımladı. Bu kitabı hazırlama aşamasında İsrail Büyükelçiliği'nin dikkatini üstüne çeken Kutluay baskılara rağmen kitabı yayımlamaktan vazgeçmedi. 1969'da profesörlük için yeni bir eser üzerinde çalıştığı sırada bayram vesilesiyle gittiği Silifke'de 12 Aralık sabahı altı arkadaşıyla birlikte bir balıkçı motoruyla çıktığı Akdeniz gezisinden bir daha geri dönmedi. Ailesi, günlerce süren aramalara rağmen tekneye ve cesetlere dair herhangi bir iz bulunamayınca olayın basit bir tekne kazası olamayacağına inandı. Altı ay sonra bulunan teknede yapılan incelemeler de geride birçok soru bıraktı. Türkiye'nin yetiştirdiği önemli akademisyenlerden biri olan Yaşar Kutluay'ın ölümü Türk üniversiteleri ve toplumu için büyük bir kayıp olarak değerlendirilmiştir.

Yaşar Kutluay'ın kendi alanına yaptığı katkıların başında çalışmalarında kullandığı karşılaştırma metodu gelmektedir. Din ve mezheplere (mîlel-nihal) dair kitapların objektif bakış açısıyla yazılmadığına dikkat çeken Kutluay, bu eserlerin aynı dönemde yazılmış başka alanlardaki eserlerle karşılaştırılarak okunmasının gerektiğini ifade etmiş ve kaynakları bu metot doğrultusunda kullanmıştır. Kaynak ten-

kidi konusunda son derece titiz davranmış, mezhepler tarihi alanında en güvenilir kaynak olarak Şehristânî'nin eserini göstermiştir. Hz. Peygamber döneminde müslümanlar arasında herhangi bir ayrılığın ortaya çıkmamış olmasından hareketle, mezheplere dair hadislerin sonraki devirlerde görülen mezhep kavgalarının doğduğunu belirtmiştir. Kelâmî tartışmaları ve mezhep cereyanlarının hıristiyan kaynaklı olduğu iddiasını kabul etmemiş, bunun asıl sebebinin İslâm toplumunun yapısı ile Kur'an-ı Kerim'in ortaya koyduğu tefekkür hürriyetine dayanan yeni bir zihniyetten kaynaklandığını söylemiştir. Kur'an'a başvuranların kendi görüşlerini destekleyecek fikirler bulması mümkün olduğu gibi mezhepler de görüşlerini destekleyen âyetler bulmakta zorlanmamıştır. Ancak Kutluay'ın kendi yazılarına baktığında normatif denebilecek bir bakış açısıyla karşılaşılmaktadır. Ehl-i sünnet'i esas kabul eden ve Hâricîlik'le Şîa'yı ilk tefrika hareketleri şeklinde değerlendiren Kutluay'ın Ehl-i sünnet karşıtlarının müteşâbih âyetlerden hareketle fikirlerini savundukları yönündeki görüşü bu çizgiyi ortaya koymaktadır.

Türkiye'de yürütülen misyonerlik faaliyetleri üzerinde de duran Yaşar Kutluay, misyonerlerin ülkede dinî eğitim görmemiş gençleri, aydınları ve köylü halkı hedef aldıklarını ileri sürmüş, buna karşı tedbir alınması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda müslüman din adamları Yahudilik ve Hıristiyanlık hakkında bilgilendirilmeli, her iki dinle İslâmiyet arasındaki münasebetler tesbit edilerek değerlendirilmelidir. Ayrıca İslâm'ın ilk dönemlerinde mezheplerin iktidar için dini istismar ettiklerine, modern çağda ise Batılı devletlerin İslâm mezhep ayrılıklarını kendi yararları için kullandıklarına dikkat çekmiş, müslüman toplumların dinin siyasete alet edilmesinden dolayı sıkıntı yaşadığını ifade etmiştir. Kutluay toplumdaki hurafelerle de mücadele etmek gerektiğini, bunun için iyi bir din eğitiminin şart olduğunu dile getirmiştir. Çeşitli yazılarında ideal müslüman kimliği üzerinde de durmuş, iman esaslarını kabul eden kimsenin Müslümanlığın sadece asgari yönünü yerine getirdiğini, ahlâkî alanı ilgilendiren asıl yükümlülüğün daha sonra başladığını, bunun da diğer insanlara karşı sorumluluklarını yerine getirmekle gerçekleşeceğini söylemiştir.

Eserleri. 1. İslâmiyet'te İtikadî Mezheplerin Doğuşu (Ankara 1959). Doktora tezi olarak hazırlanan, siyasi ve itikadî mezheplerin iki ayrı bölüm halinde incelen-